

Cirkulation av populärmusik:

fildelning, MSN Messenger och MP3-spelare i ett föränderligt medielandskap

Av Ann Werner

Under de senaste två decennierna har medieteknologier som används för att producera och konsumera musik genomgått stora förändringar. Både analoga "äldre" medier som radio och TV samt digitala "nya" medier som Internet är en del av hur människor använder musik idag. Den bärbara MP3-spelaren, mobiltelefonen med bl.a. radio- och MP3-spelarfunktioner (om)formar tillsammans med datorn, Internet och fildelningsprogram människors musikanvändning. Medieteknologier är inte stumma kanaler för överföring utan har mediespecifikt inflytande på användning, de är medskapare till hur musiken används av människor. I den här artikeln undersöks betydelsen av medier och medieteknologier för tonårstjejjers sätt att använda populärmusik i Sverige idag. Den bygger på ett medieetnografiskt fältarbete med 24 tjejer mellan 14 och 16 år i en mellanstor svensk stad. De tre teman som undersöks här är hur medier och medieteknologier är betydelsefulla för tjejernas *upptäckande*, *införskaffande* och *lyssnade* på musik. Artikeln drar slutsatsen att "nya" medier, så som tjejerna använder dem, skapar ett särskilt nätverk för *cirkulation* av musik och att fildelningsprogram, MSN Messenger, och MP3-spelare är mycket viktiga för hur musik blir en del av tjejernas vardag.¹ Musiklyssnandet blir genom detta nätverk snabbare och mer mobil och detta ger också en förändrad upplevelse av musik.

Tjejer och "nya" medier

Vilka medier och medieteknologier som används för att lyssna på musik eller titta på visuella framföranden av musik ändras i takt med tekniska innovationer. Forskningen om det som kallats "nya" medier har vuxit explosionsartat inom ett antal discipliner de senaste decennierna (se t.ex. Turkle 1995, Bolter & Grusin 1999, Miller & Slater

---

¹ Jag använder ordet MP3-spelare av två anledningar: dels är det vad tjejerna själva kallar apparaterna och dels är det till skillnad från exempelvis "Walkman" eller "iPod" inget varumärke. När jag refererar till MP3-spelare menar jag alla bärbara mediaspelare som stödjer MP3-filer och andra musikformat. Tjejernas MP3-spelare är med några få undantag små och billiga modeller. Till dem har de hörlurar som består av enkla öronsnäckor. De som använder MP3-spelare som är inbyggda i sina mobiltelefoner har också enkla öronsnäckor som tillbehör.

2000). De ”nya” mediernas möten med musik har inte undersökts i samma utsträckning även om det finns exempel på sådan forskning (t.ex. Ayers (red.) 2006). Hur musikanvändning skapas genom medier och medieteknologier som är ”äldre” finns det dock en del forskning kring, om allt från studios utveckling (Frith 1996/2002) och den digitala revolutionen i början av 80-talet (Warner 2003) till apparater som Sony Walkman (Du Gay m.fl. 1997).

I den här artikeln intresserar jag mig för hur medier och medieteknologier möter tonårstjegers musikanvändning och vad resultatet av det mötet blir. Artikeln inleds med exempel på hur tidigare forskning om musikens mediering har analyserat musikanvändning i relation till medier och medieteknologi. Exemplet fungerar som ingång till analysen av främst de ”nya” medierna och medieteknologiernas specificitet men bidrar även med kopplingar tillbaka till ”äldre” former av medierad musikanvändning. Även om ”nya” medier är dominerande i hur tjejerna i studien använder musik så händer det att de lyssnar på skivor och tittar på tv. Efter denna bakgrund följer analyser av *upptäckandet*, *införskaffandet* och *lyssnandet* på musik bland tjejerna. Dessa funktioner flyter samman i vardagliga praktiker men utgör en bekväm struktur för att analysera tjejernas användning av medier och medieteknologier. Huruvida *fildelning*, eller nedladdning som praktiken också kallas av tjejerna i vardagligt språk, och den lagstiftning som finns kring fildelning i Sverige är ”bra” eller ”rätt” är inte en fråga som kommer att beröras här. Många har, åtminstone ur ett amerikanskt perspektiv, skrivit om MP3-filen och frågor om upphovsrätt (se t.ex. McLeod 2005, Rodman & Vanderdonck 2006).² Betydligt färre har intresserat sig för hur MP3-filerna används för att lyssna på *musik*. Den oro som omger fildelning och upphovsrätt i dagens samhällsdebatt återspeglar sig dock föga förvånande hos tjejerna.

Det medieetnografiska fältarbete som artikeln bygger på genomfördes under perioden november 2005 till juni 2006.³ Materialet som fältarbetet resulterade i består av ett 30-tal intervjuer, både enskilda och i grupp, ett 40-tal chattar, runt 200 låtar som jag fått av tjejerna som deltog samt ett antal hemsidor, musikvideor och bilder och mina fältanteckningar. Det var hela tjejernas musikanvändning som undersöktes och de 24 tjejer mellan 14 och 16 år som deltog i arbetet gick på två högstadieskolor i en mellanstor svensk stad. Skolorna de gick på har upphämningsområden som är medelklasspräglade villaområden såväl som höghusområden med större andel sociala problem och en högre andel personer som har invandrat till Sverige. De som i artikeln kommer att refereras till som ”tjejerna” är från olika bakgrund med avseende på klass, etnicitet och språk.⁴ Men de bor alla i områdena runt de två skolorna och har därför gemensamma referensramar. Urvalet av just dessa 24 tjejer gick till så att jag

2 När ”MP3-fil” används syftar jag på alla liknande sorters musikfiler, även MP4a-filer och så vidare.

3 Det finns inte utrymme här för en utförligare diskussion av medieetnografi som metod. En sådan kan dock hittas i t.ex. Drotner 1993.

4 Här ses ”svensk” som en konstruerad etnicitet. Mer än hälften av tjejerna kallar sig ”svenska”.

presenterade mitt projekt i ett antal 8:or och 9:or på skolorna och alla som var intresserade kom att ingå i studien. Förutom de faktiska intervjuerna och chattarna så inkluderade fältarbetet även deltagande observationer på skolorna, ungdomsgården och hemma hos tjejerna.

Medier och medieteknologier i relation till musik

Musik låter annorlunda och musikvideor ser annorlunda ut beroende på vilka medier och medieteknologier som är tillgängliga för användaren. En stereoapparat som står i vardagsrummet är inte en stum förmedlare eller en enkel ledning till dem som lyssnar utan en avgörande medskapare av musiken. Medier och medieteknologier spelar därför roll för hur människors musikanvändning ser ut och hur musik upplevs. Don Ihde menar att teknikens användning begränsas av individer och deras föreställningsförmåga (Ihde 1993, s. 37). En hammare kan användas som bokstöd liksom en dator kan användas som stereoapparat. Ihde hävdar också att olika teknik kan användas för att uppnå samma syften (ibid.). I Ihdes sätt att se på teknik får teknik betydelse genom möten med individer, i användningen. Varken teknikens utformning eller individens behov determinerar teknikanvändning. Vilka medier och medieteknologier som används av tjejerna i min studie och hur de används är därför varken en fråga om att mediet är budskapet (eller användningen) eller om att användaren gör vad som helst med tekniken eller medierna beroende på behov och önsksningar.

Simon Frith (1986) exemplifierar den aktiva synen på medieteknologi med hur mikrofonen gjorde det möjligt att sjunga med en låg, intim och känslöfylld stämma, så kallad "crooning", i stora konsertlokaler och ändå höras av dem som satt längst bak. Konstruktionen av intimitet i musik som framfördes för många blev möjlig i och med att sångare började använda mikrofon. På det sättet gav inte mikrofonen bara högre ljud utan förändrade själva sångstilen och därmed skapandet av musik inför publik. Frith menar att varje teknisk innovation som möjliggör andra sätt att skapa musik på gör det möjligt för nya röster att höras (ibid., s. 278). En annan medieteknologisk förändring som varit medskapare av människors användningar av musik är den moderna studion. Denna gjorde det möjligt att producera det perfekta stycket musik utan de skavanker musik får när den framförs vid konsert (Frith 1996/2002, s. 227). På det sättet skapade medieteknologier i användning det perfekta, och bevarade, musikstycket. Frith menar att resultatet av förändrade tekniska villkor för att producera och reproducera musik under 1900-talet har fått effekten att musik idag kan höras överallt, som förgrund eller bakgrund, att mängden musik ökar eftersom det går att spara den samt att användningen individualiseras eftersom musik inte längre enbart hörs i offentliga och sociala sammanhang utan kan lyssnas på av enskilda individer hemma eller i hörlurar i offentliga miljöer (ibid., s. 237). Ett annat perspektiv på inspelningsstudions utveckling ges av Timothy Warner (2003).

Han menar att det under perioden 1979 till 1985 skedde en "digital revolution" som bland annat ledde till ett nytt sätt att arbeta med studioinspelningar av musik (a.a., s. 21). Detta eftersom det med den digitala tekniken blev möjligt att bli av med oönskade bakgrundsljud från det analoga inspelningssystemet. Warner menar att den digitala revolutionen, som också gav oss CD-skivan 1982, inte bara förbättrade ljudkvaliteten utan förändrade populärmusikens skapande och användning (ibid.). Frith och Warner beskriver båda hur förändrad teknik för att producera och reproducera musik förändrat lyssnandet och skapandet samt hur detta skett i samverkan med människors behov och intressen.

Jonathan Sterne (2006) diskuterar MP3-filen och dess betydelse för musikanvändning. I MP3-filens komprimerade format har de frekvenser som människor ändå sällan uppfattar, allt finlir i ljudlandskapet så att säga, klippts bort för att filerna ska ta så lite plats som möjligt på en hårddisk. Sterne menar att MP3-filen på grund av detta är medskapare: inte bara av hur musik hörs utan också av hur musik cirkulerar. Det är nämligen just det portabla och smidiga formatet i MP3-filen som gör att fildelning blir så lätt. Med gällande upphovsrättslagstiftning är därmed "lagbrottet" i fildelning inbyggt i själva MP3-filen (a.a., s. 839). Sterne kanske hamnar väl nära en teknikdeterministisk McLuhansk syn på MP3-filen i sitt resonemang, eftersom det går att tolka honom som att MP3-filens kvaliteter vore den enda anledningen till att människor fildelar.⁵ Tillgång till hårdvaran, datorn och bredbandet till överkomliga priser är dock förutsättningar för fildelning. Dessutom måste det finnas en önskan hos människors att fildela. Som ofta med medieteknologi som inte använts så länge finns det många både utopiska och dystopiska visioner om hur MP3-filen kommer att förändra människors vardag. Egentligen är det ytterst svårt att veta vilka användningar som medieteknologier kommer att ha i framtiden. Kanske kommer lagstiftning och medieteknologiska förändringar att stävja fildelare snabbare än många tror idag. Eller kanske kommer skivbolagen dela ut filerna gratis. Sterne lyckas med att visa att medieteknologier är medskapare av både musikens förflyttningar, i form av fildelning, och av lyssnande, i form av MP3-filens komprimerade ljudlandskap.

Att upptäcka

Hur hittar man den musik som man lyssnar på? Alla som lyssnar på musik brukar med jämna mellanrum få nya favoriter vare sig dessa är de senaste hitlåtarna, nyinspelningar av gammalt material eller klassiska inspelningar gjorda för länge sedan. De 24 tjejkarna i min studie hittar ofta nya favoritlåtar på tre sätt: genom kompisar

---

5 Marshall McLuhan myntade uttrycket "mediet är budskapet" (McLuhan 2001) på 60-talet och har haft stort inflytande på bl.a. medievetenskapens disciplinära utveckling. Han lade större vikt vid medieteknikens betydelse än traditionella kommunikationsforskare.

och familj, musik-TV eller Internet.⁶ Dessa tre är inte nödvändigtvis ömsesidigt uteslutande eftersom man kan titta på musik-TV eller kommunicera över Internet med kompisar och familj.

Användningen av musik är en process som i allra högsta grad är social för tjejerna. Betydelsen av deras sociala nätverk visar sig genom att tjejerna ofta delar låtarna som de lyssnar på med kompisar och/eller familj.⁷ Om upptäckten av ny musik görs via en familjemedlem så går det oftast till så att personen spelar upp musiken på en dator, CD-spelare eller MP3-spelare i hemmet. MSN Messenger är däremot det huvudsakliga verktyget för att upptäcka musik genom vänner. MSN Messenger är en programvara som är gratis och genom vilken man kan ha ett privat skrivet samtal (en så kallad chat) med andra användare av programmet om man har en Internetuppkoppling. De personer som använder MSN Messenger bjuder in sina vänner till att vara med på deras kompislista och för att kunna göra det måste man känna till vännernas e-postadresser. När en person sedan finns med på kompislistan kan man se när den personen har loggat in på MSN Messenger, vad den personen skrivit i sitt "nick" (nickname eller smeknamn), som är en rad för namn och presentationstext, samt vilken bild personen har lagt upp. När en person på kompislistan loggar in eller ändrar informationen i sitt nick så plingar det till i användarens datorn och en ruta dyker upp som informerar om att personen loggat in. När två personer är inloggade kan de chatta med varandra och använda chat-fönstret för att skicka t.ex. MP3-filer och bilder. Tjejerna använder regelbundet MSN Messenger och många är inloggade flera timmar om dagen. Att upptäcka en ny låt via MSN Messenger kan gå till på följande sätt. Man frågar en vän på MSN Messenger om hon/han har någon bra musik, personen skickar över en låt, man kopierar ner den på sin dator och lyssnar på den. Eftersom tjejerna ofta lyssnar på musik samtidigt som de är inloggade på MSN Messenger så är steget till att skicka en låt, eller att lägga upp en låt i sitt nick så att alla kan se vad man lyssnar på, sällan långt. Att använda MSN Messenger för att skicka musik är dessutom kostnadsfritt om föräldrarna betalar för bredbandet och det uppfattas av tjejerna som lagligt medan de uppfattar fildelningsprogram som olagliga.⁸ MSN Messenger används dock primärt för att upprätthålla sociala kontakter.

Tjejerna tittar inte på musik-TV i närheten lika mycket som de sitter framför sina datorer. Sina musik-TV-praktiker beskriver de som att de "tittar ibland" och särskilt om det är reklam eller något tråkigt på de andra kanalerna samt om de umgås med kompisar och TV:n står på. Musik-TV är alltså inte en medieform som de koncentrerar sig på under en sammanhängande tidsperiod utan någonting som kan vara på i

6 Musik-TV innefattar svenska kanaler som ZTV och MTV samt de andra musikkanaler några av tjejerna har tillgång till för att de har en parabol.

7 Oftast har de fått musiken av kompisar eller äldre syskon men ibland även från kusiner, föräldrar eller andra släktingar.

8 Hur den svenska lagen om fildelning ser på fildelning via MSN Messenger som sker mellan två individer är i skrivande stund oprövat.

bakgrunden eller som man kan zappa förbi. Även om det inte är någon av tjejerna som är särskilt entusiastisk över musik-TV eller tittar mycket så är det inte ovanligt att det är genom detta medium som de får veta att en artist har släppt en ny låt. Det är också oftast via musik-TV som de ser musikvideon till en låt för första gången. Tjejerna är alltså inte aktivt intresserade av musik-TV men de känner ändå till både vad som visas där och hur de aktuella musikvideorna ser ut. Ett sätt att titta på musikvideor utan att behöva se musikvideor som de inte gillar för att få se "en bra låt" är att istället använda sig av Internet. Med hjälp av google (www.google.se) eller youtube (www.youtube.com) kan tjejerna snabbt hitta en musikvideo som de vill se. För att veta vad man ska söka efter så måste man dock känna till artisten och låtens namn. Detta är en anledning till att musik-TV behåller sin relevans för att hitta ny musik trots konkurrensen från Internet: musik-TV bidrar med information om vad som är nytt.

Att införskaffa

Det är "inte så bra" att ladda ned musik säger tjejerna men de flesta av dem gör det eller har gjort det. De vanliga sätten att få tag på en låt är att antingen spara ner den på sin dator från ett fildelningsprogram, ett så kallat peer-to-peer (P2P) program, eller att få låten skickad till sig av en kompis på MSN Messenger och därifrån spara ner den på sin dator. I princip är P2P-program och MSN Messenger två liknade system för fildelning, skillnaden är att de som tjejerna har kontakt med på MSN Messenger till en majoritet är folk som de redan känner och att de betraktar P2P-programmen som moraliskt problematiska. När man fildelar via MSN Messenger måste en personlig kontakt upprättas, ett chat-fönster där man pratar med en person och frågar om de har låten, innan man kan motta eller sända en MP3-fil. I ett P2P-program behöver man aldrig kommunicera med de andra användarna för att kunna spara ner deras filer på sin dator då deras musikbibliotek är synligt via programvaran. Användaren väljer själv vilka mappar på datorn som utgör det bibliotek som andra användare av P2P-programmet kan se och komma åt.

Det finns system för att kunna kommunicera med andra användare i P2P-programmen och dessa har undersökts av forskare (Giesler 2006), men P2P-programmens chattar används inte av tjejerna. Deras syfte med P2P-programmen är bara att komma åt musik, för sociala kontakter använder de istället MSN Messenger. P2P-programmen och MSN Messenger fungerar som kopieringsmaskiner i vilka användaren kan kopiera andra användares filer utan att "ursprungsfilerna" förloras. Dessutom är kopiorna identiska, ingen förlust av kvalitet sker. Denna förmåga att skapa kopior utan förlust av kvalitet och ljud är ett resultat av övergången från analog till digital teknik (Warner 2003). Om man bara har en bra bredbandsuppkoppling så kan mängder av filer kopieras varje dag, det behöver inte vara MP3-filer utan kan vara

vilken sorts filer som helst. Chris Anderton (2006) konstaterar att den icke-kommersiella och kommersiella inofficiella handeln med musik har en historia innan Internet. På 60-talet växte en skuggeekonomi i musikbranschen av så kallade "bootlegs" fram (Anderton 2006, s. 166). Anderton menar att även om bytesmarknaden underlättats av Internet och tar en särskild form i P2P-program så är detta egentligen en fortsättning på "bootleggers" byten av kassetter, CD-skivor och andra format. Den debatt som kassetbandet orsakade på 70-talet i vilken skivindustrin oroade sig för hur kassetbandet skulle påverka skivförsäljningen påminner också mycket om den debatt om P2P-programens effekter på skivindustrin och artisternas rättigheter som pågår idag (McLeod 2005). Att spela in ett analogt kassetband med musik tar dock ganska lång tid och kräver ett råmaterial i form av ett kassetband och en radio eller eventuellt skivor från vilka musiken kopieras över till kassetbandet. Snabbheten i införskaffandet av MP3-filer via Internet och det faktum att kopian som fås inte har förlorat någon ljudkvalitet är de två stora skillnaderna mellan fildelning och kassetbandsinspelning. Att det går snabbt att kopiera en MP3-fil anges också som en anledning av tjejerna för att använda P2P-program och MSN Messenger för att införskaffa musik. Större filer som musikvideor eller filmer laddas ner i mindre utsträckning än MP3-filer eftersom nedladdning av stora filer tar lång tid. En del användare betraktar MP3-filen som av sämre kvalitet på grund av dess komprimerade format (Anderton 2006, s. 168). Ingen av tjejerna anser dock att MP3-filer är av sämre kvalitet än andra musikformat. Skillnaden mellan att lyssna på en MP3-fil, särskilt i små öronsnäckor, och ett mindre komprimerat format, t.ex. en köpt CD-skiva, kan också sägas vara försumbar (Sterne 2006).

Att införskaffa musik genom fildelning via P2P-program och MSN Messenger bygger på ett givande och tagande mellan individer där ingen tjänar ekonomiskt på transaktionen. MP3-filen är den perfekta immateriella gåvan som man genom P2P-programmen kan få av eller ge till många på kort tid. Markus Giesler (2006) har studerat fildelning på Napster (en community) som ett "polyadiskt" givande av gåvor. Han tecknar en rhizommodell för hur man i P2P-program kan dela med sig och ta del av många människors filer samtidigt.⁹ Programmen hämtar inte en fil från bara en användare utan från alla användare som är inloggade och har filen, samtidigt. Ju fler användare som är inloggade och har en fil desto snabbare går det att ladda ned den till den egna datorn. P2P-program styrs därför också av den oskrivna regeln att du som "god" användare delar med dig av allt du har och är inloggad länge så att andra kan ta del av din samling (ibid.). Regelsystemet fungerar inte strikt i tjejernas sociala miljö, en del av dem verkar inte alls bry sig om eller ens reflektera över att P2P-program består av andra människor utan ser programmen som databaser med musik på. De är inte heller viktiga "kärnmedlemmar" i P2P-program, de är inte in-

9 I växtriket är ett rhizom en rotstock som saknar ett tydligt centrum, en tydlig början och som är sammankopplad i många punkter samt sprider sig kaosartat. Metaforen "rhizommodell" är inspirerad av bl.a. Giles Deleuze och Felix Guattaris filosofi.

loggade långa perioder och har inte stora varierade musikbibliotek. Även om de inte tycks leva efter P2P-programmens oskrivna regler så formas liknande regler i deras fildelning på MSN Messenger, tjejerna vill inte dela med sig till dem som inte delar med sig. I MSN Messenger är givandet och tagandet av musik också en process som involverar många individer i ett nätverk. Men det går bara att ge musik till en person i taget. MP3-filer är den minsta beståndsdel i en cirkulation av gåvor som det inte går att ta på och MP3-filen skiljer sig från kassettbandet just genom att den inte är ett självständigt objekt. Detta betyder att om datorn eller MP3-spelaren går sönder så är även MP3-filerna, all musik, borta. MP3-filernas brist på fristående fysisk gestalt gör också att de lätt försvinner för tjejerna och att de lättare kan införskaffa dem igen.

Kan man då samla på MP3-filer när dessa inte har någon fristående fysisk gestalt? Både Sterne (2006) och Anderton (2006) konstaterar att användare organiserar samlingar av MP3-filer och att det är viktigt för dessa användare med ovanliga inspelningar samt en ”fullständig” samling av en artists musik. Vissa av tjejerna i min studie organiserar sina MP3-filer systematiskt och bränner kopior på CD-skivor ifall datorn skulle gå sönder. Majoriteten av tjejerna visar dock inga sådana organisations- och samlarbeteenden. Det betyder att deras musiksamlingar inte är växande högar av CD-skivor, vinylskivor eller kassetter, utan istället spellistor som ständigt varierar och förändras när nya favoriter kommer till och gamla försvinner eller kastas. Under fältarbetet hände det mer än en gång att någon lovat att spela en låt för mig för att sedan upptäcka att deras pappor byggt om hårddisken i datorn, någon raderat filen eller att de bara inte kunde hitta den. Att tappa bort CD-skivor och andra fysiska objekt som man lagrar musik på är också möjligt, men det är inte troligt att detta sker i samma utsträckning. Om alla MP3-filer är borta så får man bygga en helt ny musiksamling vilket bara inträffar med skivsamlingar efter inbrott eller bränder. Det intressanta är att detta inte tycks oroa tjejerna eftersom det är så lätt att få tag på ny musik från kompisarna på MSN Messenger och genom P2P-program. Naturligtvis kan man fästa sig vid MP3-filer trots att de saknar fristående fysisk gestalt, men att du inte kan känna eller se MP3-filen gör att den förlorar två av de dimensioner som samlare talar om som viktiga (Anderton 2006).

En viktig konsekvens av tjejernas sätt att införskaffa musik är att de pengar som hade behövts läggas på CD-skivor, kassettband för inspelning eller andra kommersiella sätt att lagra musik på nu kan användas till annat. Men sammantaget behöver inte deras sätt att införskaffa och lyssna på musik innebära en ekonomisk vinst för dem. Medieteknologin som krävs för musikanvändning är inte gratis. Datorer, bredband, MP3-spelare och mobiltelefoner kostar och de ersätts kontinuerligt med nya modeller eftersom det är ett område på vilket medieteknologin och dess funktioner förändras snabbt. Eftersom cirkulationen av musik bygger på att användarna har kompatibla medieteknologiska system krävs det att tjejerna ”hänger med” i den medieteknologiska utvecklingen och köper ny teknik för att de ska kunna fortsätta att delta i byten av musik.

Några av tjejerna köper CD-skivor i affärer eller får dem av sina föräldrar. Även om det inte rör sig om någon stor konsumtion så betyder det att de har en samling CD-skivor hemma *utöver* den musik som de har på datorn. Intresset för att köpa skivor hänger ihop med ett starkt identifierande med punk och rock av lite smalare sort hos just de här tjejerna. Det betyder också att det är musik som kan vara svårare att hitta på P2P-programmen och att tjejerna som köper CD-skivor värderar objekten som skivorna utgör, utifrån en position som fans. De som har köpta skivor hemma har dock *även* lagt in dessa på sina datorer för att kunna lyssna på all sin musik när de sitter framför datorn. Dessutom kan de skicka låtarna som de har på datorn till sina vänner via MSN Messenger även när de kommer från köpta CD-skivor. På det sättet kommer deras köpta CD-skivor att ingå i bytesekonomin för musik.

Att lyssna

En av konsekvenserna av att musiken införskaffas främst i form av MP3-filer är att det är enstaka låtar som införskaffas och lyssnas på. Att gilla singlar snarare än album är en smakpreferens som inom vissa delar av västerländsk rock/pop-tradition uppfattats som kopplat till brist på seriositet och till kvinnor och arbetarklass (Willis 1978).¹⁰ Att gilla en artists hela produktion och hela album, kunna saker om artisterna och genrerna och diskutera dessa expertkunskaper är tecken på en specialinriktad och seriös musikkultur. Fildelning via P2P-program eller MSN Messenger är baserat på enstaka låtar snarare än på album. Detta är inte inbyggt i medieteknologin, för det är fullt möjligt att skicka hela album, märka låtarna noga och sortera dem efter genrer, artister och album. Cirkulationens minsta beståndsdel är dock *en* fil, inte ett album som ofta är fallet med CD-skivor. Majoriteten av tjejerna lyssnar på eget hopsatta samlingar av enstaka låtar från många artister. Expertkunskap om artisterna är inte heller något som det pratas mycket om, en artist eller grupp är så intressant som den senaste låten är bra. Detta påminner om ett singeltänkande som inte är nytt i och med MP3-filen men som däremot inte varit lika självklart under CD-skivans storhetstid. CD-skivan föreställs som ett album, och att CD-singeln aldrig blev lika framgångsrik som fullängds CD:n berodde på en kombination av priset och intåget av CD-skivor med blandade hits på marknaden (*Hits for kids, Absolute Music* osv.). Dessa blandskivor bygger på singelprincipen men är album som sätts ihop av skivbolag. Med MP3-filen som laddas ner och placeras på MP3-spelare så kontrollerar användaren, i alla fall teoretiskt, musiken som spelas.

Datorer och MP3-spelare är de medieteknologier som tjejerna främst använder för att lyssna på musik. Alla tjejer i studien har tillgång till datorer, bredband, mobiltelefoner och MP3-spelare men inte nödvändigtvis till egna och nya apparater. Sociala

¹⁰ Vinyl singlar och vinyl-12:or, även kallade EP-skivor eller maxisinglar, har en helt annan betydelse i samtida DJ-kultur.

faktorer spelar in här: de tjejer vars föräldrar har högre inkomster har i regel tillgång till egna datorer och nya MP3-spelare och mobiltelefoner medan andra tjejer oftare får arva eller dela med syskon. Graden av tillgång till medieteknologin varierar. Tjejerna kombinerar lyssnande på musik via dator med andra aktiviteter. Samtidigt som de lyssnar på sina favoritlåtar via datorn så gör de till exempel läxorna, ofta i ett ordbehandlingsprogram, och är inloggade på MSN Messenger. Även om musiklyssnandet är en fritidsyssla, läxorna är utbildning och att prata med kompisarna är en del av deras sociala liv så kan alla tre göras samtidigt med hjälp av en dator. Det som utmärker tjejernas sätt att använda datorn är därför att datorn som medieteknologi är ett blandmedium, en sorts gigantisk hypertext som i sin samlade tekniska gestalt möjliggör en mängd mediepraktiker samtidigt. När tjejerna sitter framför datorn så kan de fråga en kompis på MSN Messenger om skolarbetet som de jobbar med och om de kan skicka musik. Att datorer och Internet används av unga till den här sortens blandning av aktiviteter har bland annat Sonia Livingstone (2002, 2003) konstaterat. Livingstone menar att just ungas användning av datorer och/eller Internet kännetecknas av blandningen av studier och nöje. I tjejernas användning av datorer och Internet är gränserna mellan när användningen syftar till nöje eller skolarbete svåra att upprätthålla, inte bara för att de görs samtidigt utan för att de vävs in i varandra och påverkar varandra ömsesidigt. Sociala aktiviteter kan underlätta skrivandet av en hemuppgift men också distrahera, detsamma gäller för musiken där tjejerna hävdar att viss musik hjälper dem att plugga medan annan stör.

Datorn används för att lyssna på musik hemma medan MP3-spelaren är den apparat som tjejerna använder för att lyssna på musik när de inte är hemma. Några har inbyggda MP3-spelare i sina mobiltelefoner men de flesta har separata MP3-spelare som rymmer åtminstone 50 låtar. Genom att ha med sig en MP3-spelare kan tjejerna kontrollera sitt ljudlandskap var de än befinner sig. MP3-spelaren gör det möjligt att dansa till skolan till sin favoritlåt och den gör att ljuden och ansiktena omkring en blir mindre viktiga. Den erbjuder ett njutbart sätt att fördriva tiden på och kan vara ett botemedel mot känslan av att vara ensam. Det här individfokuserade, ensamma, sättet att använda MP3-spelaren på är vanligt bland tjejerna när de är på väg till skolan eller träningen och när de åker tåg, buss eller bil. Möjligheten att genom användningen av en personlig stereo kunna skapa sitt eget tidsrum har studerats av Michael Bull (2000).¹¹ Han identifierar ett antal funktioner som tillsammans bildar en typologi för användningen av en personlig stereo. Huvudsakligen pekar hans slutsatser på hur medieteknologin stänger ute omvärldens ljud och ansikten, skapar ett eget estetiskt rum genom ljudlandskap, bryter tristessen i vardagen och avvärjer oönskade sociala kontakter i det offentliga rummet (Bull 2000, s. 186ff). Bull konstaterar också att den personliga stereon kan delas med en vän (a.a., s. 190). Samtidigt som det finns

11 "Personal stereos" är Bulls begrepp för bärbara apparater som används för att lyssna på musik. Han skriver om apparater som spelar upp kassetband men principerna kring användning är i stora drag desamma för MP3-spelare.

mycket i tjejernas sätt att använda sina MP3-spelare som bekräftar Bulls slutsatser om individuell användning, finns det även exempel som visar hur MP3-spelaren fungerar som en social medieteknologi för tjejerna.

I skolan är det vanligt att tjejerna låter öronsnäckorna från MP3-spelaren hänga runt halsen så att de kan höra musiken, vilket då andra i närheten också kan, och prata med folk på samma gång. En av tjejerna förklarar varför hon har sina öronsnäckor runt halsen med att hon vill vara med i vad som händer i korridoren. Hon vill kunna interagera med och uppfatta sin omvärld men kunna lyssna på sin senaste favoritlåt *samtidigt*. Det här sättet att bära musiken runt halsen skapar social interaktion med andra dels genom att man kan prata med dem på samma gång som man använder MP3-spelaren och dels genom att de hör musiken man lyssnar på. Med hjälp av musiken tar man plats i det gemensamma rummet snarare än avskiljer sig ifrån det. MP3-spelarna uppfattas som störande av skolledningen. De är enligt skolans policy förbjudna på lektionerna men i praktiken används de under vissa lektioner. Det är inte bara för att de låter, vilket är ett skäl, utan för att MP3-spelare har använts för att fuska. Det går att spela in svaren till läxförhöret eller provet på en ljudfil och ha denna på MP3-spelaren. Man kan göra det själv eller så kan en annan person göra det och skicka filen till alla sina kompisar.

Ett annat sätt att använda MP3-spelaren som en social apparat är att "visa" en ny låt för en kompis genom att dela öronsnäckor med varandra, i korridoren eller på lektionen om läraren tillåter det. Det kan ske antingen för att en specifik låt ska spelas upp för kompiserna, för att kompiserna inte har en egen MP3-spelare med sig, eller för att stärka vänskapsbandet. Att vara ihopkopplad med någon via öronsnäckor är en intim handling som man inte deltar i med vem som helst. Men det är inte bara ljudet och upplevelsen från MP3-spelaren som delas. Tjejerna kan också dela låtar på en gång: med de MP3-spelare som är inbyggda i mobiltelefoner kan de via bluetooth omedelbart skicka över låtar till kompisarna. Då behöver de inte vänta på att få låten tills båda sitter framför MSN Messenger. En annan aspekt på MP3-spelare och lyssnande är att MP3-filerna ofta är dåligt märkta, de har inte korrekta filnamn som innehåller artistens och låtens namn, och därmed vet inte tjejerna var på spelaren en låt finns. Detta skapar ett delvis kontrollerat och delvis slumpmässigt ljudlandskap. Tjejerna är ofta osäkra på vad låtar heter och kan inte hitta dem utan att bläddra länge.

Med en MP3-spelare kan man kontrollera sitt tidsrum, men den har även sociala användningar och den kontroll tjejerna utövar med sina MP3-spelare kräver kontinuerligt arbete för att upprätthållas. Kontrollen kommer inte automatiskt med tekniken. Vid något tillfälle har de lagt in låtarna på sina MP3-spelare, på det sättet har de valt dem mer än vad de väljer när de tittar på musik-TV eller lyssnar på radio. Men tjejerna har inte i praktiken kontroll över ordning och märkning av låtar. Detta leder till att de, när de kommer till en låt som inte passar dem, hoppar vidare till nästa. Då skapas en reva eller ett ryck i det avgränsade individuella tidsrummet och sådana ryck är en del av upplevelsen av MP3-spelaren, likaväl som när musiken och upplevelsen flyter på.

Ett system för cirkulation av musik

Den datorbaserade medieteknologi som tjejerna använder möjliggör kontakt med människor i andra delar av världen, upptäckande av helt nya musikgenrer, att lyssna på webbradio från andra länder samt att lära sig mer om artister. Möjligheterna att upptäcka, införskaffa och lyssna på musik via ”nya” medier är oändliga. Även möjligheterna att skapa och distribuera egen musik har ökat i och med den digitala medieteknologins utveckling under de senaste decennierna. Det finns dock en risk att den akademiska diskussionen säger mer om potentialen för användning än om hur medieteknologierna faktiskt i realiteten möter människor (Jones 2000, s. 218). Majoriteten av tjejerna använder medieteknologierna för att cirkulera det som de redan känner till, och få tjejer lyssnar på musik som de inte kan få av kompisarna i skolan eller se på MTV. Ingen lyssnar på webbradio, laddar hem podcasts, eller producerar egen musik som de lägger ut på Internet, och bara i undantagsfall har någon av tjejerna varit medlem i en musikfokuserad gemenskap på Internet. De upprätthåller främst kontakten med människor som bor några kilometer bort med hjälp av MSN Messenger, e-post och mobiltelefoner. Det finns några tjejer som chattar med släktingar som bor i andra länder via MSN Messenger, men det är främst i relation till det lokala och det bekanta som medieteknologierna används. I den mån medierna hjälper dem att hitta nya vänner och ny musik så är dessa länkade till de personer och den musik de redan känner till.

Men den lokala användningen av ”nya” medier betyder inte att dessa enbart upprätthåller den vanliga ordningen. Medierna transformerar även vardagen exempelvis för att tjejerna spenderar mycket tid framför sina datorer och har en stor mängd musik i dem.¹² Det växande ägandet av olika medieteknologier betyder en ständig närvaro av teknik. De ”nya” medierna genomsyrar tjejernas liv, och de används alltid *också* på något sätt till musikanvändning även om detta inte behöver vara den primära funktionen.

I analyserna ovan ses medier och teknik som medskapare till ett system i vilket musiken cirkulerar. Nätverket för musikcirkulation konstitueras på ett särskilt sätt när just de här tjejerna använder ”nya” medier. Snabbheten och mobiliteten som digitala medier bidrar med genomsyrar musiklyssnandet och övriga musikpraktiker. Viss teknik är mer efterfrågad än annan. MSN Messenger är ett tydligt exempel på en medieteknologi som passar in i vardagens rutiner, går att kombinera med andra aktiviteter, möjliggör sociala kontakter med kompisar *och* samtida överföring av musik. Användbarheten bygger dock ytterst på att ens kompisar är uppkopplade. Det är viktigt att komma ihåg att cirkulationen av musik inte är symmetrisk vare sig med avseende på tjejerna som aktörer eller med avseende på hur tekniken används. Den

---

12 Jag gör inget omdöme om huruvida det är bra eller dåligt att spendera tid framför en dator. Detta är bara ett konstaterande: tjejerna i studien spenderade mycket tid framför sina datorer när fältarbetet utfördes.

teknik som ingår i cirkulationen och de tjejer som deltar i den ingår på olika sätt och i olika stor utsträckning. Deltagandegraden för både individer och teknik är även i ständig förändring. Ett exempel på asymmetrin i deltagande är att inte alla tjejer i studien använder P2P-program. De får dock ändå tillgång till låtarna från kompisar på MSN Messenger eftersom det oftast finns någon att fråga om man inte själv vill, kan eller får använda P2P-program. Men de tjejer som själva laddar ner musik från P2P-program har ofta större musiksamlingar. Även om cirkulationen inte är symmetrisk så bygger den på att många deltar. MSN Messenger är en medieteknologi som är meningslös om ens vänner inte använder den. Om, eller när, tjejerna i min studie börjar dra ner på sin användning av MSN Messenger kommer cirkulationen av musik i deras sociala nätverk att falla samman, eller flyttas någon annanstans. Tjejernas sociala nätverk medieras på MSN Messenger men det kan tas med till andra virtuella platser eftersom de viktigaste medlemmarna i nätverket är personer som tjejerna umgås med i vardagen.

MSN Messenger som program och kommunikationsmedium är spindeln i nätet både för tjejernas sociala praktiker och för deras cirkulation av musik. MSN Messenger är därmed en viktig medskapare av tjejernas musikanvändning. Men för att programmet ska bli begripligt måste det ses i relation till sin plats i systemet för cirkulation av musik som innefattar många andra medieteknologier. Det är i tjejernas praktiker som detta system skapas eftersom systemet är beroende av tjejernas sociala nätverk för att fungera. Förutom MSN Messenger kräver systemet P2P-programmen för att de senaste låtarna ska komma in i cirkulationen av musik. Webbläsare, bredband och datorer är nödvändiga för att kunna surfa efter musik på Internet och för att kunna ladda ned P2P-programmen och MSN Messenger till de egna datorerna. Datorernas mediaspelarprogram, MP3-spelarna, mobiltelefonerna samt i vissa fall stereoapparaten i vardagsrummet ingår i cirkulationen av musik som teknik genom vilken tjejerna kan lyssna på musiken, lagra musiken på och i vissa fall spela in musik på. Musik-TV och Internet är medel för att upptäcka musiken samt för att komma åt musikens och artisternas visuella dimensioner och nyheter om artisterna. MP3-spelare och mobiltelefoner gör musiken mobil och slutligen har CD-skivor och stereoanläggningar en särskild betydelse för dem med specialinriktad musiksmak och dem som inte har en dator på sitt rum.

Slutdiskussion: Användande och upplevelser av musik

Det system för cirkulation av musik som tjejerna ingår i (om)skapar musikanvändandet och får därmed också effekter på hur musik upplevs. Den första av dessa effekter har att göra med *snabbhet*: eftersom en låt kan finnas att få tag på via P2P-programmen innan den släppts som CD-skiva och musikvideo föregår ibland den audiella upplevelsen av låten den visuella upplevelsen för tjejerna. Musiken når dem

snabbare än den när skivaffärerna. Detta bör dock inte tolkas som att visuella upplevelser blir betydelselösa för musikanvändning idag. Den andra effekten av hur musik cirkulerar bland tjejerna hör samman med snabbheten och är den ökade *mobiliteten* som systemet ger musiken. MP3-filens särskilda gestalt gör att den enkelt kan ges bort eller tas med ut i tjejernas MP3-spelare sekunder efter att den har laddats ner till datorn. Filerna kan också flyttas till andras MP3-spelare från den egna datorn. Eftersom MP3-filerna inte har en fristående fysisk gestalt så har också apparaterna som de spelas upp på blivit mycket små och lätta: detta har också bidragit till att göra musiken mer mobil.¹³ Snabbheten och mobiliteten som systemet för cirkulation har gör tjejernas musiksamlingar, som lagras utan fristående fysisk gestalt, *föränderliga*. Att den musik som man lyssnar på regelbundet byts ut mot nya favoriter är knappast någonting nytt eller förvånande. Att få nya favoritlåtar kräver heller inte just detta system för cirkulation av musik utan kan ske med hjälp av annan teknik. Dock är det så att med tidigare musikformat så blev individernas samlingar av musik ständigt större, även om de samlade damm. Med den cirkulation av musik som tjejerna skapar med hjälp av främst ”nya” medier som MSN Messenger, P2P-program och MP3-filer så blir musiken mer lik strömmar av ljud som pågår under en viss tid än växande samlingar av objekt.

De specifika användningar och upplevelser av musik som cirkulationen medför är dock inte väsensskild från tidigare sätt att använda och uppleva musik. Som visats ovan är kopplingarna till kassetbandets användningar tydliga. Däremot skapar de ”nya” medierna som tjejerna använder i cirkulationen av musik ett system som består av ett konstant flöde av föränderliga upplevelser av musik. Mängden medier och dess närvaro i varje del av tjejernas liv gör också att musiken kan upplevas i varje stund i vardagen och kombineras med ett oändligt antal andra aktiviteter. Artistskap som är populära växlar även de i snabb takt och dessa växlingar motsvarar snabbheten i cirkulationen av musik. Cirkulationen gör med andra ord att den kanon som gäller, ibland just de här tjejerna, också blir föränderlig. Verket, den enskilda låten i form av en MP3-fil, är fortfarande viktigt men det är det sammantagna systemet som formar upplevelsen av musik för tjejerna. MP3-spelaren som hänger runt halsen, artistens hemsida, hacket när man hoppar över en låt man inte gillar, kompisarnas favoriter skickade via MSN Messenger, slumpgenererade låtar som man fått genom ett P2P-program och så vidare. Tjejernas upplevelser av musiken som de lyssnar på blir även de, likt systemet: snabba, mobila och föränderliga.

---

13 En MP3-spelare kan idag vara i samma storlek som en större knapp på en kappa. Man kan hänga den i ett snöre runt halsen.

Litteratur

- Anderton, Chris (2006): "Beating the Bootleggers: Fan Creativity, 'Lossless' Audio Trading, and Commercial Opportunities", i: Michael D. Ayers (red.): *Cybersounds: Essays on Virtual Music Culture*. New York: Peter Lang.
- Ayers, Michael D. (red.) (2006): *Cybersounds: Essays on Virtual Music Culture*. New York: Peter Lang.
- Bolter, Jay David & Richard Grusin (1999): *Remediation. Understanding New Media*. Cambridge: MIT Press.
- Bull, Michael (2000): *Sounding out the City: Personal Stereos and the Management of Everyday Life*. Oxford: Berg.
- Drotner, Kirsten (1993): "Media Ethnography: An Other Story", i: Ulla Carlsson (red.): *Nordisk forskning om kvinnor och medier*. Göteborg: Nordicom.
- Du Gay, Paul, Stuart Hall, Linda Janes, Hugh Mackay & Keith Negus (1997): *Doing Cultural Studies: The Story of the Sony Walkman*. London/Milton Keynes: Sage/The Open University.
- Frith, Simon (1986): "Art Versus Technology: The Strange Case of Popular Music", i: *Media, Culture and Society*. Vol. 8, 263–279.
- Frith, Simon (1996/2002): *Performing Rites: Evaluating Popular Music*. Oxford: Oxford University Press.
- Giesler, Markus (2006): "Cybernetic Gift Giving and Social Drama: A Netnography of the Napster File-Sharing Community", i: Michael D. Ayers (red.): *Cybersounds: Essays on Virtual Music Culture*. New York: Peter Lang.
- Ihde, Don (1993): *Postphenomenology: Essays in the Postmodern Context*. Evanston: Northwestern University Press.
- Jones, Steve (2000): "Music and the Internet", i: *Popular Music*. 19:2.
- Livingstone, Sonia (2002): *Young People and New Media*. London: Sage.
- Livingstone, Sonia (2003): "Children's Use of the Internet: Reflections on the Emerging Research Agenda", i: *New Media & Society*. 5:2.
- McLeod, Kembrew (2005): "MP3s Are Killing Home Taping: The Rise of Internet Distribution and Its Challenge to the Major Label Music Monopoly", i: *Popular Music and Society*. 28:4.
- McLuhan, Marshall (2001): *Media*. Skarpnäck: Pocky/Tranan.
- Miller, Daniel & Don Slater (2000): *The Internet: An Ethnographic Approach*. Oxford: Berg.
- Rodman, Gilbert B. & Cheyanne Vanderdonck (2006): "Music for Nothing or, I Want My MP3: The Regulation and Recirculation of Affect", i: *Cultural Studies*. 20:2–3.
- Sterne, Jonathan (2006): "The MP3 as Cultural Artifact", i: *New Media & Society*. 8:5.
- Turkle, Sherry (1995): *Life on the Screen: Identity in the Age of the Internet*. New York: Simon & Schuster.
- Warner, Timothy (2003): *Pop Music – Technology and Creativity*. Hants: Ashgate.
- Willis, Paul (1978): *Profane Culture*. London: Routledge & Kegan Paul.

Summary

The circulation of popular music:

File-sharing, MSN Messenger & MP3 players in a changing media landscape

During the past two decades, media technologies for producing and consuming popular music have gone through some major changes. "Older" media technologies such as radio and television as well as "new" media technologies such as the Internet all take part in shaping how popular music is used today. This article discusses how media technologies are interwoven with and contributes to constructing peoples listening to popular music today. The meanings of media and media technologies are investigated through how teenage girls in Sweden use popular music. The article is based on a media ethnographic fieldwork with 24 girls, 14 to 16 years old in a medium sized Swedish town. *Discovering*, *getting* and *listening* are used as three stages to analyse music use. These stages require different media technologies. "New" media create a particular network of circulation for popular music amongst the girls. File-sharing, MSN Messenger and MP3 players are very important for how music becomes a part of the girls' everyday life. Mobility, speed, and change are the main effects of the changed media landscape, the landscape also affects the way people experience music.

Om författaren

Ann Werner skriver sin avhandling med arbetstiteln "Tjejers användningar av populärmusik" på Tema Kultur och samhälle vid Linköpings universitet. I avhandlingen undersöks hur musik används ur flera perspektiv: för identitetsskapande i sociala nätverk, för känslomässiga och kroppsliga upplevelser samt med avseende på mediebruk. Ann Werner har en grundutbildning i medie- och kommunikationsvetenskap och genusvetenskap.